

Anthony Pym

Translation Solutions for Many Languages: Histories of a Flawed Dream

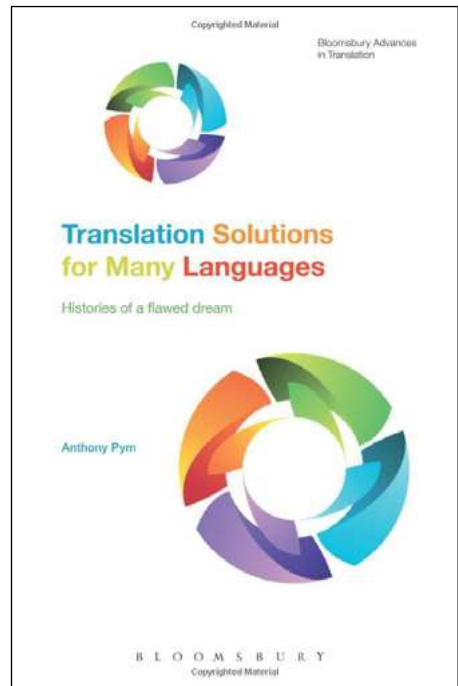
(London: Bloomsbury Academic. 2016. 288 pp,
ISBN 978-1-4742-6113-5)

Csiborné Horváth Andrea

E-mail: csibornehorvathandrea@gmail.com

Az elmúlt ötven évben számos leírás született a fordítók problémamegoldási technikáira, stratégiáira vagy eljárásaira, amelyek mindegyike a megoldásra fókuszál, nem pedig a fordítók gondolkodásmódjára – tudjuk meg Anthony Pymtől. A katalán Universitat Rovira i Virgili fordításkutatója ezen leírások összegyűjtése, értékelése és összehasonlítása után *Translation Solutions for Many Languages* (Fordítási megoldások sok nyelvre – saját ford.) c. könyvében a nagyközönség elé tárja megoldási típusainak tipológiáját, amelynek létrejöttét nem csak sokéves fordításoktatói kutatómunka előzte meg, hanem (a szerző szerint) a nyelv- és fordítástudomány 20. századi eredményei, valamint az azokat meghatározó globális társadalmi-politikai változások indokolták.

A szociológiai kontextusba helyezett eszmefuttatás szerzői előszóval indul, amelyben a könyv egészét átható distinkció tárul elénk: ideológiákkal terhelt 20. századi tudományos élet, nyelvi nacionalizmussal átjárt fordítástudományi tipológiák, szó szerinti fordítás, bináris opozíciók szemben a hatékonyabb fordításoktatást elősegítő kommunikatív fordítással és a könyv kulcskérdésével: a régi tipolo-

lógiaikat leporolva (megkérdőjelezhető ideológiájuk eltörlésével, hiányosságaik eliminálásával, ellentmondásaik feloldásával) létrehozható-e egy olyan osztályozás, amellyel bizonyítható, hogy a fordítás kommunikatív tevékenység?

A felvezető kérdést megválaszoló elmélkedés tizenkét fejezetből áll, amelyek közül az első tíz a fordítástudomány 20. századi eredményeit mutatja be. Az első fejezet Charles Bally svájci nyelvész nagyhatású megállapításaival indít. Bally a franciáról németre fordítás során felszínre törő nyelvi különbségeket vizsgálva olyan módszer kialakítására törekedett, amely elősegítheti a mechanikus fordítással szemben álló kommunikatív fordítást, megoldási típusokat azonban nem javasolt – nem úgy, mint a könyv további fejezeteiben bemutatott számos fordításkutató, akik taxonómiáját sorra véve, megvizsgálva, értékelve és felhasználva jutott el Pym saját megoldási típusaihoz.

A bemutatott fordítástudósok sorát Jean-Paul Vinay és Jean Darbelnet francia szerzőpáros kezdi (2. fejezet), akik Charles Bally és Alfred Malblanc gondolataira építették nagyhatású tipológiájukat. Vinay és Darbelnet munkájának fontosságát mutatja az is, hogy ők a könyv leggyakrabban idézett szerzői, Pym minden fejezetben említést tesz róluk. A következő (3–8.) fejezetekben olyan helyekre látogatunk el, ahol a 20. századi fordítástudományban jelentős eredmények vagy eredménytelenségek születtek; így az 50-es évek elszeparált sztálinista Oroszországába (3. fejezet), Loh Dian-Yang konzervatív nacionalista Kínájába (4. fejezet), a cseh Jiří Levý és a szlovák Anton Popovič Közép-Európájába (5. fejezet), ahol a nyugati leíró fordítástudomány szempontjából fontos megállapítások láttak napvilágot, de a kommunista hatalom árnyékában a fordításoktatás és a megoldási típusok terén elmaradtak, a transzformációs grammatika világába (6. fejezet), az spanyol–angol Gerardo Vázquez-Ayorához (7. fejezet), akinek ugyan voltak innovatív gondolatai, de az összehasonlító stilisztika és a transzformációs grammatika integrálása terén célt tévesztett, és végül Michael Schreiber Németországába is (8. fejezet), ahol a skopos-elmélet fordítástudományi forradalmat indított el. Megérkezve az 1990-es évekbe (9. fejezet), amikor a fordítástudomány nemzetközi tudományos diszciplínává nőtte ki magát, a fordítási megoldások olyan tipológiáival találjuk szemben magunkat, amelyek már nem egy nyelvpárra vonatkoznak, hanem a nyugati tudományos diskurzus részei.

Az évtizedek óta csiszolódó, jól bejáratott gondolkodásmód azonban nem működik minden nyelvpárban – mondja Pym, aki e problémát élesben is megtapasztalta, amikor az európai kategóriákat megpróbálta az angol–japán nyelvpárra alkalmazni (10. fejezet). Hasonló nehézségekkel találta szembe magát a megoldási típusok taxonómiájának létrejöttét megelőző empirikus vizsgálatok során is, amelyek eredményeiből levont következtetései nagyban meghatározták a megoldási típusok rendszerezését. Ahogy a könyv 11. fejezetéből megtudjuk, Pym szerint „a puding próbája a tanóra”, ezért oktatóként kutatást végzett hallgatói körében arról, hogy a fordítási műveletek különböző taxonómiái hogyan működnek a gyakorlatban, melyek azok pedagógiai erősségei és gyengeségei. A tantermi kísérletek Vinay és Darbelnet (1958) és Loh (1958) nyelvspecifikus osztályozását vetették össze.

Az eredmények azt mutatták, hogy az osztályozások jobban működnek az adott taxonómiához közel álló nyelvpárban, ugyanakkor érthetőek más nyelvet hallgatóknak is. Pym rendszere ezt a problémát igyekszik kikerülni azzal, hogy nem egy adott nyelvpárra, hanem sok nyelvre kínál megoldásokat. A kutatásokból végül az is kiderült, hogy a hallgatók a szakterminológiai elnevezéseket (pl. moduláció, adaptáció) nehezen jegyezték meg. Pym célul tűzte ki, hogy a taxonómiája pedagógiai szempontból hasznos legyen, így a hallgatók véleményére alapozva alakította ki kategóriáit; megoldási típusai (ld. 1. táblázat) ezért (szerinte) egyszerűen érthetők és beazonosíthatók.

1. táblázat: *A megoldási típusok tipológiája (Pym 2016: 220)*

Copying Átvétel	Copying words Szavak átvétele	Copying sounds (Fonológiai átvétel) Copying morphology (Morfológiai átvétel) Copying script (Transzkripció)
	Copying structure Szerkezetek átvétele	Copying prosodic features (Prozódiai jegyek átvétele) Copying fixed phrases (Állandósult szókapcsolatok átvétele) Copying text structure (Szövegszerkezetek átvétele)
Expression change Kifejezés-váltás	Perspective change Nézőpontváltás	Changing sentence focus (Mondatfókusz váltása) Changing semantic focus (Szemantikai fókusz váltása) Changing voice (Hangnem váltása) Renaming an object (Tárgy átnevezése)
	Density change Sűrűségváltás	Generalization/Specification (Generalizáció/Specifikáció) Explicitation/Implication (Explicitáció/Implicitáció) Multiple translation (Többszörös fordítás)
	Resegmentation Újraszegmentáció	Joining sentences (Mondatok összevonása) Cutting sentences (Mondatok felbontása) Re-paragraphing (Újraparagrafálás)
	Compensation Kompenzáció	New level of expression (Kifejezés új szintjei) New place in text (notes, paratexts) (Új hely a szövegben (jegyzetek, paratextus))
	Cultural correspondence Kulturális megfeleltetés	Corresponding idioms (Idiómák megfeleltetése) Corresponding units of measurement, currency, etc. (Mértékegységek, pénznemek stb. megfeleltetése) Relocation of culture-specific referents (Kultúraspecifikus jeltárgyak áthelyezése)

Material change Tartalmi változtatás	Text tailoring Szövegadaptáció	Correction / Cenzorship / Updating (Javítás / aktualizálás) Omission of material (Tartalom kihagyása) Addition of material (Tartalom betoldása)
--	--	---

És hogy miben hoznak újat a megoldási típusok? Amikor Pym tanítványai Vinay és Darbelnet kategóriáit összevetették Loh rendszerével, kiderült, hogy bár egy tipológia jobban működhet egy adott nyelvpárban használva, más nyelveken fordító hallgatók is képesek megérteni és értékelni a kategóriáit, kritikát és javaslatokat megfogalmazni. A kísérlet rávilágított az elmélet és a gyakorlat közötti hamis ellentétre is. Amikor a hallgatók saját fordítói megoldásaikat kategorizálják, saját munkájukra és az elméletalkotás nehézségeire egyaránt reflektálnak. Pym szerint nem magukban a megoldási típusokban, hanem e kettős folyamatban rejlik a taxonómia pedagógiai értéke. Felhívja továbbá a figyelmet arra, hogy nem szabad abszolút igazsággént tekinteni a megoldási típusokra, mert nem ez a pedagógiai funkciójuk. A tanulás ugyanis dinamikus folyamat, amely során egy taxonómia ösztönözheti a fejlődést, továbbá maga a taxonómia is dinamikusan fejlődhet, ami többféleképpen valósulhat meg. Egyrészt a fordítójelöltek megoldásaik összehasonlításával és megvitatásával többet tudhatnak meg munkanyelvük fordítási viselkedéséről. Másrészt a hallgatók reflektálnak a fordítás és az elméletalkotás kapcsolatára, és elméletalkotásba kezdenek attól függetlenül, hogy mi volt az előzetes véleményük a taxonómiáról. Pym megjegyzi, hogy tipológiája nem végleges, hanem fejleszthető és adaptálható a hallgatók szintjéhez és munkanyelveihez, valamint az alkategóriák száma is bővíthető, így új megoldási típusokat adhatunk a tipológiához. A szerző a megoldási típusok rendszerére oktatási segédletként hivatkozik, amely olyan helyzetekben hívható segítségül, amikor a fordító fontos döntés előtt áll. Amikor a fordító zökkenőmentesen végzi a fordítást, nincs szüksége kidolgozott tipológiákra. Ha problémába ütköznek, akkor viszont a tipológia megfontolandó megoldások halmazát tárja a fordító elé, és segíti a tudatos választást – hasznossága tehát tisztán pedagógiai jellegű.